

IZ DAVNE PROŠLOSTI BIHORA

Mr Sait Š. Šabotić

Nakon mujezinâ, čiji su gromki glasovi, pet puta dnevno, pozivali na molitvu i činjenje sedžde, pred džematlije su izlazili imami i predvodili ih u obavljanju namaza. Institucija imama u Bihoru je uspostavljena sa dolaskom Osmanlija sredinom XV vijeka i u kontinuitetu traje do naših dana. Svoje djelovanje u Bihoru, prvi imami su započeli među posadnicima istoimene tvrđave kao vojni imami, da bi se kasnije ta funkcija unaprijedila, a imami djelovali u svojstvuglavnih mahalskih i džematskih vjerskih službenika.

PRVI BIHORSKI IMAMI

Nedovoljna izučenost, a i određene specifičnosti najstarijih, u velikoj mjeri onemogućavaju vjernu rekonstrukciju procesa uspostavljanja određenih institucija iz ranog perioda Osmanlija napodručju Balkana, kojima pripada i institucija imama. Riječ imam (ar. *imām*, množ. *a'imma*) u najjednostavnijem prevodu znači vođa, odnosno, onaj koji predvodi grupnu molitvu (šalāt) I to pet puta dnevno. U svim onim zajednicama u kojima je postojala džamija, najčešće je za imama određivana osoba koja je posjedovala potrebno teološko znanje i njen zadatak je bio da predvodi svaku molitvu. U onim krajevima, gdje se islamska religija uspjela brzo učvrstiti, a gdje se moglo desiti da nije bilo provjerenog teološkog autoriteta, za imama je mogao biti postavljen svaki, poštovanja dostojan musliman, koji je bio dovoljno upoznat sa tehnikom izvođenja molitve. Svakako, jedan od kriterijuma za rangiranjena funkciju imama, bilo je znanje, posebno Kur'ana, zatim starosna dobili liderstvo u društvenoj zajednici. U djelokrugu imamskih poslova, pored predvođenja molitvi, spadalo je i opremanje umrlih, zatim vođenje vjerskih matičnih knjiga i obavljanje drugih vjerskih poslova za zajednicu koja je obuhvatala određeni prostor. Katkada su imami bili i vrijedni prepisivači i kaligrafi. Bihor grad je, a i njegova okolina, kraj sa dugom tradicijom. Kao I druge sredine, i Bihor je imao svoje ljude koji su davali pečat vremenu ukome su živjeli i djelovali. Autoritetih pojedinaca se uzdizao iznad autoriteta ostalih mještana, zahvaljujući, u prvom redu, njihovom obrazovanju i boljem poznavanju opštih prilika. Među takve su spadali i imami. Njihov odnos prema pozivu kojim su se bavili, a i prema onimasa kojima su dijelili svakodnevicu, kako to potvrđuju i istorijski izvori, bio je upečatljiv. Sa uspostavljanjem prve osmanlijske vojne posade u utvrđenju Bihor 1454. godine (do sada poznati izvori, a prije svega srpski ljetopisi, su tvrdili 1455, dok jedan, nedavno otkriveni pisani izvor osmanske provinijencije, tvrdi drugačije), svakako je morao biti postavljen i prvi imam. O njemu, na žalost, za sada, nema nikakvih podataka. Ipak, imajući uvidu da utvrđenje Bihor u drugoj polovini XV vijeka ne treba posmatrati samo kao važan upravni centar šireg područja, već i kao središte iz koga se počela širiti islamska religija, tim prije možemo lakše razumjeti

ulogu koju su imami imali u tom procesu kao čuvari sultanovog autoriteta u nahiji Bihor, a i na drugim prostorima. Ono što je takođe bitno istaći, jeste činjenica da su imami koji sudjelovali među posadnicima raznih tvrđava, bili tzv. vojni imami. Sa širenjem islama vremenom se širio i imamet (imamska funkcija), tako da možemo konstatovati da se ona od svoga uspostavljanja u Bihoru održala do naših dana. Ta činjenica, sama po sebi, govori o kontinuitetu dugom 563 godine. A kada jedna institucija ima tako dugu tradiciju kada je uspjela da prebrodi sve istorijske bure kroz koje je prolazila, to onda znači da je imala posebnu vrijednost i posebnu važnost, zbog čega posredstvom ovog rada želimo da podsjetimo na njene početke u Bihoru. Prvi pouzdani, pisani trag, koji govori o imamu u utvrđenju Bihor, zasada, potiče iz 1477/1478. godine. Radi se o *Popisu timara posadnika* (BOA, TD 5m), gdje se, između ostalih, navodi i ime izvjesnog Muslihudina, koji se pominje u svojstvu imama tvrđave. Njegov timar činili su posjedi u selima Potoci i Bešani (današnji naziv Brestovik, a raniji Pišanje), a ukupan prihod sa njih iznosio je 1.369 akči. Ako bi taj prihod uporedio sa prihodom dizdara Ilijasa (11.415 akči), lako bi bilo uočiti da je razlika bila i tekako velika, čitavih 10.046 akči. Ukoliko bi taj prihod upoređivali sa prihodom ostalih mustahfiza, lako bismo uočili da se on svrstavao među niže iznose. Razlog za takav odnos vjerovatno je ležao u činjenici da suse odgovornost ostalih mustahfiza i njihove zasluge smatrale većim od onih koje je imao imam Muslihudin. Djelovanje imama Muslihudin nije poznato u pojedinostima, ali bi se, na osnovu podataka o konfesionalnoj strukturi tadašnjeg stanovništva Bihora, posredno moglo zaključiti da je njegova vjerska služba bila ograničena na posadnike tvrđave, a znatno manje na lokalne stanovnike. Naime, ovakav zaključak je moguće izvesti zato što se u popisu iz 1477. godine ne pominje postojanje muslimanskog stanovništva u bihorskim selima, što bi, u izvjesnom smislu, moglo značiti da djelovanje imama Muslihudina nije bilo plodotvorno u kontekstu širenja islamske religije. Drugi važan pomen imama tvrđave Bihor, potiče iz 1518. godine (BOA, TD 92). U Popisu posadnika utvrđenog Bihora, koji se odnosi na pomenutu godinu, navodi se da je prihod tadašnjeg imama, koji se zvao Husejn, iznosio 2.016 akči. U odnosu na 1477. godinu, primjetno je da je novčani prihod uvećan za 647 akči. Na drugoj strani, prihodi tadašnjeg dizdara Kasima i njegovog ćehaje su umanjeni i iznosili su 7.060, odnosno 1.732 akče za ćehaju. Razlog za takvo postupanje ležao je u činjenici što je sa osmanskim vojnim napredovanjima, značaj utvrđenja Bihor, kao strateške tačke, unekoliko bio umanjen, ali je, na drugoj strani, porasla uloga imama, koji je svoje djelovanje počeo ispoljavati izvan zidina samog utvrđenja, na što upućuje i pojava prvih muslimana u bihorskim selima. Prema podacima Deftera za Vučitrnski i Prizrenski sandžak iz 1530/1531. godine (BOA, TD 167), Bihorski kadiluk je obuhvatao 181 seosko naselje u kojima je bilo 3.766 hrišćanskih domova i 19 muslimanskih (ukupno 3.785 domova). Vjerske potrebe hrišćanskog stanovništva zadovoljavala su dva manastira, dok za džamije ne postoje podaci, iako se pominju dva imama, jedan koji je djelovao u utvrđenom Bihoru i drugi koji je djelovao u Prizrenu. Po svoj prilici u Bihoru je imamsku službu te godine obavljao već pomenuti imam Husejn. Popis koji je urađen u vremenu od 1544. do 1561. godine, govori da su u sastavu Prizrenskog sandžaka bila 674 sela u kojima je bilo 12.735 hrišćanskih domova i 531 muslimanski (ukupno 13.266 domova). Kao što se primjećuje, muslimanska domaćinstva su tada činila 4 % ukupnih domaćinstava Prizrenskog sandžaka. Od vjerskih objekata pominju se dvije džamije (jedna je bila u Prizrenu), dva mesdžida i 15 crkava. S obzirom da je jedna džamija bila u samom Prizrenu, za drugu bi se moglo zaključiti da je bila u selu Bioči tj. u podnožju Bihor grada. Isti popis nam ukazuje i na primjetan porast broja imama, koji je povećan na četiri, a pominje se i pet mujezina. Na žalost, u ovom dokumentu nijesu navedena lična imena imama i mujezina. Ostaje nepoznato i to da li su imami u tom periodu još uvijek dolazili iz naprednijih osmanskih urbanih

centara, ili su birani iz redova onih koji su, u lokalnim sredinama, primili islam. Sa napredovanjem procesa primanja islama, uvećavao se i broj imama, koji su, zahvaljujući svojoj liderskoj ulozi, ostale stanovnike upućivali u vrijednosti islamske religije.